5. Літературознавчий словник-довідник; [за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, [illegible] Теремка]. – К. : ВЦ "Академія", 2007. – 752 с. (Nota bene). **6.** *Маяковский В. В.* Как [illegible] стихи? / В. В. Маяковский / Сочинение в двух томах; [сост. Ал. Михайлова; прим. [illegible]кова]. – М.: Правда, 1988. – Т.II. – С. 664–697. **7.** *Павличко Д.* В глибини слова / [illegible]личко // Павличко Д. Літературознавство. Критика.: [у 2 т.]. – К. : Видавництво [illegible] Павличко "Основи", 2007. – Т. 1 : Українська література / Передм. авт. – 566 с. [illegible]ванов Е. Д.* Общий фонетический принцип всякой поэтической техники [illegible] Поливанов // Вопросы языкознания. – 1963. – №1. – С. 99–112. **9.** *Тараненко О. О.* [illegible]ція / О. О. Тараненко // Українська мова : енциклопедія / В. М. Русанівський, [illegible] Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. – К.: Видавництво "Українська енциклопедія" ім. [illegible] П. Бажана, 2000. – С. 248. **10.** *Тимчук О. Т.* Обігрування структурних елементів слова [illegible] семантико-стилістичне явище (морфеміка і словотворення) / [illegible] Тимчук // Мовознавство. – 2001. – №2. – С. 54–62. **11.** *Ткаченко А. О.* Мистецтво [illegible] Вступ до літературознавства: Підручник для студентів гуманітарних [illegible]альностей навчальних закладів. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : ВПЦ "Київський [illegible]ситет", 2003. – 448 с.

В статье сделана попытка установить коннотационное соответствие между [illegible]тическими и лексическими единицами на фоне точной рифмы украинского [illegible]ического языка XX-XXI ст.
Ключевые слова: *коннотация, звукоподражание, украинский поэтический язык, [illegible]циональная доминанта, ритм.*

The article attempts to establish connotation congruence between phonetic and lexical units [illegible]inst the background of proper rhyme of the Ukrainian poetic language of XX-XXI centuries.
Keywords: *connotation, onomatopoeia, Ukrainian poetic language, emotional dominant, [illegible]thm.*

Ірина Хлистун
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОНІМНА ЛЕКСИКА В ПОЕТИЧНІЙ МОВІ АНАТОЛІЯ МОЙСІЄНКА

У статті висвітлено функціонування власних назв у поезії А. Мойсієнка, зокрема [illegible]етичне обігрування онімів у контексті поезії у складі алітерації, паронімічної [illegible]кції. Проаналізовано різноманітні способи освоєння пропріальної лексики у складі [illegible]пів: метафори, антономазії, порівняння.
Ключові слова: *онім, пропріальна лексика, власна назва, топонім, антропонім, [illegible]фонім, онімізація апелятивів.*

Анатолій Мойсієнко відомий як поет, чий мистецький доробок викликає [illegible]хоплення, він є помітною постаттю в українській літературі завдяки [illegible]оїливій мовній грі, залученню широкого жанрового репертуару, зокрема [illegible]таких форм, як сонет, рондель, тріолет, верлібр, паліндром, рубаї тощо, а [illegible]також завдяки започаткуванню такого незвичного, інтелектуального виду [illegible]творчості, як «шахопоезія».

Поезія А. Мойсієнка ставала об'єктом лінгвістичних досліджень А. Білозуб, яка аналізувала звукову організацію поетичної мови творів митця, функціонування метафори [2] та повтору в його поетичних текстах [3].

Мовний аспект ідіостилю А. Мойсієнка розглядала О. Андріяш, яка відзначила, що основними засадами його творчості є "прагнення до нового в аспекті відродження давнього і втілення в одній особистості двох іпостасей – митця і критика", і назвала головною рисою мови поета синтез фольклорної і літературно-поетичної традицій [1, с. 39]. Зокрема, дослідниця зосередила увагу на вживанні поетом індивідуально-авторських неологізмів "у контексті органічного поєднання писемно-книжних традицій та народнорозмовних джерел мови", а також відзначила інші особливості його творчої манери: на фоностилістичному рівні – вживання звукових повторів, на синтаксичному – еліптичних речень, на лексичному – діалектних і подеколи жаргонних слів [Там само, с. 36, 38 – 39].

Та чи не найкраще про творчу манеру А. Мойсієнка висловився М. Жулинський, який зазначив, що цей поет "володіє даром стимулювання слова, уміє необразне слово, не наділене виразною багатозначністю, перетворити в слово образне, полісемантичне", "заряджає звичайне слово енергією самовідкриття, образного самоздійснення шляхом зрощення з іншими словами завдяки ритму, метру, фоніці…" [4, с. 4], а його поезія "відкриває унікальні можливості пізнання естетичної, зображальної, змістової, звукової цілісності поетичного твору" [Там само, с. 7].

Ономастична ж лексика художньої мови поета досі не ставала об'єктом пильної уваги лінгвістів. Власні назви у поезії А. Мойсієнка не становлять центрального компонента художньо-виражальної системи, проте вони увиразнюють поетичний контекст, нерідко стають ядром художнього образу поетичного твору. Тому метою нашої наукової розвідки стало дослідження місця онімів у системі художніх засобів поета. Наше дослідження ґрунтується на аналізі поетичних творів А. Мойсієнка зі збірок «Спалені камені», «Сонети і верлібри», «З чернігівських садів», «Нові поезії», «Вибране».

Як зазначалося вище, однією з найвиразніших особливостей поетичного стилю А. Мойсієнка є фонічні засоби; поет "майстерно здійснює оркестровку звуків, завдяки грі яких він збуджує емоції і розгортає зоровий образ" [4, с. 5], а тому й оніми можуть бути включені у систему звукових повторів поетичного тексту. Так, алітерація проходить через весь твір, і тоді власні назви стають тими сполучними ланками, що вибудовують вірш в одному ідейному ключі, напр.: *Травнева тиша тоне, тане... / Танок тополь... Терновий тин... / Там тане* ***Таня****... Тонкостанно... / Там тільки ти,* ***Танющик****, ти. / <...> То таїна така тройзільна – / Тур тятиву тугу трима... / То течія травневохвильна, / Терпкий трояндовий туман... / То тепловійний тиховирій... / То* ***Трахтемирів****,* ***Трахтемирів*** [7, с. 30]. Такий, здавалося б, формальний прийом, як добір слів з однаковим, переважно початковим звуком, має глибоку мотивацію: ім'я коханої жінки й географічна назва

місця, пов'язаного з душевним спокоєм ліричного героя, з'єднані внутрішнім зв'язком, поєднуються і фонетично – звуком ***т***, що проходить через увесь текст, крім того, фонемний склад поетонімів підсилюється текстом: звук ***и*** з імені ***Таня*** відлунює в першій строфі, звук ***р*** з оніма ***Трахтемирів*** – в останній.

Фонетичне обігрування онімів у контексті поезії може вносити емоційний відтінок ностальгійного смутку за дитинством: *З* ***Ловині*** *горщики, з* ***Ловині****. / Й свистульки із* ***Ловині*** *теж. /* ***Левині*** *гриви й голубий манеж — / З розгону все на каялі із* ***Ловині****. / Вже й відкотилось з возом-перевозом / За пралісс, за передісок, за ліс... / Як мама глечик насипала просом / Й старий гончар свистульки далі віз. / Лиш хриплий голос той мені й почув: / «З* ***Ловині*** *горщики і глечики з* ***Ловині****...»* [8, с. 26]; у розгляданій поезії фонеми *л (л')* і *н (н')*, що входять до звукового складу поетоніма ***Ловинь***, як сонорні, є приємними для слуху, а тому створюють відповідний настрій.

Такий спосіб звукопису за участю власних назв бачимо у постичних текстах циклу «Сім струн», де всі вірші складаються зі слів з початковою літерою *с*: *Сміється сміх. Сумує сум. Самує / Сам* ***Саваоф****... Сім самоспалень, сім спасінь*...[5, с. 198]; звукозображальний ефект у цитованому уривку підсилюється також тавтологією (*сумує сум*), паронімічною атракцією (*сумує – самує*), повторами інших приголосних (*м, п, н*).

Можемо спостерігати і включення онімів у паронімічну атракцію: *Дихнуло* ***весною****,* ***Деспою****...* [6, с. 7]; *Як* ***Золочів*** *осінню* ***позолоту*** */ З туманів ранішніх незайманих явив*...[6, с. 13]; *Так юно нам* ***любиться*** *в* ***Любечі*** *любому* [6, с. 32].

Аналізуючи власні назви у поезіях А. Мойсієнка, можемо констатувати, що топоніми, які становлять кількісно чи не найбільшу групу, виконують переважно функцію хронотону, тобто конкретизують координати художнього часопростору: *І знову над* ***Черніговим*** *громи...* [8, с. 23]*; Присядемо на березі* ***Десни****...* [8, с. 24]*; За* ***Ріпками*** *— схили зелені...* [8, с. 27]*; Нежданно так ця хмара присиніла / З-над* ***Сожу****, а чи, може, з-над* ***Березина***...[5, с. 18]; *Як упала темнюща вість [про смерть М. Бажана] та й у* ***Києві****, ще і в* ***Умані****, і в* ***Кахетії****...* [9, с. 23]; *В* ***Чернігові*** *на площі – голубів...* [9, с. 32]; *Стомився я. Цвітуть вітри з* ***Родощі****, / Та вже вітрил мені нема туди...* [9, с. 60].

Та це не лише вказівка на місце якихось подій, описаних чи згаданих автором, ці поетоніми заряджені духом саме того емоційного стану, який проступає крізь рядки. Особливо це помітно у віршах зі збірки «З чернігівських садів», де кожен топонім несе в собі якусь асоціацію про малу батьківщину поета: *Це* ***Бурівка****. На мові горобин / Її імення промовля до мене* [6, с. 38]; *Дістатися до* ***Ріпок*** *і* ***Добрянки****... / Там добрий ліс і добрі люди там...* [6, с. 30]; *Не сила полишать* ***Носівку****, / Де сім доріг впокорюють одну, / Де буйноросся м'яти й полину / І гожий ранок у моїх кросівках* [6, с. 21].

Нерідко топонім є назвою того об'єкта, до якого А. Мойсієнко звертається як до персоніфікованого образу, що несе на собі відбиток поетових почуттів,

які виражаються різноманітними тропами чи риторичними фігурами: *Мій **Києве**, під сонцем злотобанний, / Під місяцем жасминно-голубий... <...> Моя столице! Стольний сивий град... Це місто міст...* [9, с. 30 – 31]; ***Андріївський** узвозе, / Круто спадаєш до Дніпра / В гомоні реклам, вітрин, афіш... / Як то маєш розмовлять зі Славутою? / Жодного слова по-українському...* [5, с. 117]. Або ж топонім є вже не стільки географічною назвою, як метонімічним образом пов'язаних із цим місцем подій чи вражень, спогадів: *Не **Трахтемирів** то, а доля. / Де попід горами – Дніпро...* [8, с. 13].

У віршах – посвятах славетним землякам А. Мойсієнко вводить топоніми (поряд з іншими групами онімів) як своєрідні маркери творчого чи (ширше) життєвого шляху цих людей: *Свою весну я заповів **Надії**, / І так на мерзлій шибі запишу. / Що вдію, **Україноньо**, що вдію... / А ти мовчиш німотно, **Іртишу*** (вірш «Павло Грабовський») [6, с. 10]; *Віків Троянових вали, / Що підпирали древній **Київ**, / Лише видніються з імли...* (вірш «Віталію Григоровичу Німчукові»)[6, с. 22]; *Згадаємо про **Ніжин** і **Мутичів**, / Де кличе Див у казку й дотепер, / Де нам відкрились Рільке і да Вінчі, / Й не заступив Гомера Гулівер* (вірш «Арнольдові Панасовичу Грищенку») [6, с. 20].

Часом топоніми, називаючи в одному контексті місця, дуже віддалені, і об'єднують їх, і стають засобом вираження глобальності явища, його всеосяжності: *Дай квітці відчути / своє цвітіння / І яблуку дай / зрозуміти достиглість / власну.../ Гріховній планеті – / свою непорочність / зоряну.../ Народжена в сорочині / туманів іще не ядерних, / Вона і понині вірить / У всякі людські гаразди / У **Погорільцях** і **Тампере**, / Провінціальнім **Онтаріо** / І там, де навіть віра людська / На волосинці єдиній тепліє* [5, с. 14]; *Коні – в **Парижі** й **Ніжині** / Котять втому коліс...* [5, с. 20].

Тяжіння поета до вживання фольклоризмів, що відзначають дослідники мови А. Мойсієнка [1, с. 39], виявляється і у способі освоєння фольклорних міфонімів. Так, онім ***Змій Тугарин*** трансформується у ***Змій-Тугарище***, суфікс *-ищ-* у якому посилює пейоративну конотацію: *Чорне дерево на білім піску / Впало / І не пам'ятає. / Ішов день Божий. / Підняти негоже. / Закам'янів на місці. / Птиці хотіли / Той камінь / Склювати – / Їм дзьоби звелів / **Змій-Тугарище** / Потрощити. / Птиці хотіли / Камінь той / Розкричати – / Їм горла звелів / **Змій-Тугарище** / Порубати* (7, 45 – 46).

У поетичній мові А. Мойсієнка бачимо вживання й інших міфонімів: *Чорне дерево на білім піску / Давно не пам'ятає вже себе – / Ні першодеревом / Із **Сонцем-Оком** / І зоряним вінком **Берегині**, / Ні звичайною липою, / Вербою, / Калиною. / Через які навскач – / Сім коней **Сонця**, / Сім отар **Геліоса**, Сім вогняних валів / **Семиярила*** (7, 44); тут оніми ***Сонце***, ***Геліос*** і ***Семиярило*** є синонімічними іменуваннями язичницького божества Сонця в різних культурах, і поєднання цих теонімів в одному контексті – це, по суті, поєднання культурних традицій.

Різноманітність вияву творчої манери А. Мойсієнка можемо відзначити і в інших способах освоєння пропріальної лексики, зокрема, у складі тропів. Передусім, у метафорі: *...Коли вітри голубими галопами / Розгойдають **Чумацький Шлях**...* [9, с. 20] (цікавим є і те, що в поезіях неодноразово фігурує космонім ***Чумацький Шлях***, очевидно, не випадковий у творчості поета); *Бучні застілля і сумні престоли, / Хмільні століття сторч на голові.../ Цяцьковані **Солохи** й голий **Вій** / Світ пізнають із власної стодоли* [6, с. 25]; *І **Дон Кіхот**, впольовуючи нас, / Уже і сам давно не **Дон Кіхот** – / В сусіднім барі розливає квас* [6, с. 20]; в останніх двох уривках бачимо не лише вживання онімів у ролі метафори, а й у незвичному словесному оточенні, що зовсім по-новому, навіть парадоксально вимальовує образи номінованих.

Також часто бачимо постоніми у ролі антономазії, що підкреслюється вживанням означень *свій*, *новітній*, *усі* або/і множинною формою онімів: *Та вже тоді – в маленького хлоп'яти – / Був свій **Кавказ** у мене, свій **Памір*** [9, с. 56]; *Нам повні збани дорогих напоїв <...> / Вготує доля... чи новітню **Трою** / На тирлі зрад нових і холодів* [6, с. 24]; Навстіж розчинені двері / *Впадають в ріку космосу, / Де всі **Магеллани** / Мрії пасуть / Обабіч Чумацького Шляху* [5, с. 147]; *Зільних вітрів неписані **Корани*** [СК, с. 35]; *Блукають [птахи] довго в штормах-бурунах, / Поки не звідають на світі всіх **Америк*** [9, с. 51]; у розгляданих уривках оніми ***Кавказ*** і ***Памір*** уживаються із семантикою 'вершини', 'мрії', ***Троя*** – 'поразка', ***Магеллани*** – 'мандрівники', ***Корани*** – 'закони', ***Америки*** – 'нові землі'.

Оніми, що є знаковими для української історії, культури, поет уживає в ролі національних символів: *Тропа **Троянова** між віт – / Через передісві-ліси, / Де рідномовні голоси / З-над **Золотих Воріт** – у світ* [6, с. 22].

Поодиноко трапляються у віршах А. Мойсієнка власні назви у складі порівняння: *І ліс – немов **Ярило-Великан*** [6, с. 30], а також ті, що утворені шляхом онімізації апелятивів (переходу загальних назв у власні), які набули у контексті твору більш особливої значущості для ліричного героя: ... *Ми ті, що лиху не корились зроду, / І чесну **Долю** мали за господу* [6, с. 24]; *То що мені наквилить вітер, / То що навіє **Полонез**?..* [9, с. 13].

Власна назва у поезії А. Мойсієнка виступає і в складі анафори – стилістичної фігури, утворюваної розташуванням мовних елементів на початку віршових рядків, що не лише підсилює синтаксичні й логічні зв'язки між компонентами вірша, а й надає особливої ваги повторюваному постоніму, завдяки чому образ стає більш сконцентрованим навколо об'єкта твору: ***Ірпінь, Ірпінь**...Бриніння журавлине / Задмухало жарини листопаду <...> **Ірпінь, Ірпінь**... Сміявсь хтось знавісніло, / Хтось заздрість роз'ятрив у власнім оці...* [5, с. 33].

Таким чином, можемо сказати, що стилістична роль онімів у поетичних творах А. Мойсієнка досить різноманітна.

Оніми є органічною частиною художньої мови поета, вони вростають у її канву, доповнюючи картину художнього світу новими мазками. У результаті

фонетичного обігрування поетонімів текст збагачується додатковими змістовими нашаруваннями; свобода творчої думки відбивається на урізноманітненні семантичних переосмислень власних назв, зокрема у складі тропів та стилістичних фігур. Крім того, кожен онім несе заряд нестримної енергетики творчого пошуку, небайдужості до світу, прагнення прилучити читача до світу прекрасного.

1. *Андріяш О.* Ідіостиль Анатолія Мойсієнка / О. Андріяш // Дивослово. – 2011. – № 9. – С. 36–39. ***2.*** *Білозуб А.* Метафора у художньо-поетичному мовленні Анатолія Мойсієнка / А. Білозуб // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. Випуск 14 / Укл. Анатолій Загнітко (наук. ред) та ін. – Донецьк, 2006, С. 181–184. ***3.*** *Білозуб А.* Повтор у художньо-поетичному мовленні Анатолія Мойсієнка / А. Білозуб // Філологічний збірник: Зб. наук. праць. Випуск шостий / Редколегія: Є.С. Отін (відповід. ред.) та ін., Донецьк, 2009, С. 14–17. ***4.*** *Жулинський М.* Дух, що єднається зі світом інших / М. Жулинський // Мойсієнко А.К. Вибране: Поезії і переклади / Передмова акад. Жулинського М.Г. – К.: Фенікс, 2006. – С. 3–9. ***5.*** *Мойсієнко А. К.* Вибране: Поезії і переклади / А.К. Мойсієнко / Передмова акад. Жулинського М.Г. – К.: Фенікс, 2006. – 528 с. ***6.*** *Мойсієнко А. К.* З чернігівських садів: Нові сонети і верлібри / А.К. Мойсієнко. – Умань: Софія, 2008. – 130 с. ***7.*** *Мойсієнко А. К.* Нові поезії / А.К. Мойсієнко. – Париж-Львів-Цвікау: Зерна, 2000. – 94 с. ***8.*** *Мойсієнко А. К.* Сонети і верлібри / А.К. Мойсієнко. – К.: Довіра, 1996. – 104 с. ***9.*** *Мойсієнко А. К.* Спалені камені. Збірка поезій / А.К. Мойсієнко. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 96 с.

В статье освещено функционирование собственных имен в поэзии А. Мойсиенко, в частности фонетическое обыгрывание онимов в контексте поэзии в составе аллитерации, паронимической аттракции. Проанализированы различные способы освоения проприальной лексики в составе тропов: метафоры, антономазии, сравнения.

Ключевые слова: *оним, проприальная лексика, имя собственное, топоним, антропоним, мифоним, онимизация аппелятивов.*

The article reveals functioning of proper names in poetry of Anatoly Moisienko, in particular, phonetic effect of utilization of proper names in the context of poetry in the alliteration and paronymy. It is analyzed the various ways of mastering of the appropriate vocabulary in the literary tropes: metaphor, antonomasia, comparison.

Keywords: *proper names, appropriate vocabulary, placename, antroponym, mythos, metaphor, antonomasia, comparison.*

Маленко Олена
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ДИХОТОМІЯ *ПЕРШОТВІР – ПЕРЕКЛАД*: ЕПОХА, МИТЕЦЬ, ВНУТРІШНЄ БУТТЯ ТЕКСТУ

У статті представлено зіставний аналіз одного з віршів Марини Цвєтаєвої та його українського перекладу, зробленого Василем Стусом. Виявлено зовнішні (формальні, вербальні) й внутрішні (інтенційні, семантичні) параметри обох текстів відповідно до епохи їх створення, світоглядних й естетичних домінант митців, окреслено спільне й відмінне у внутрішньому бутті віршів.

Ключові слова: *оригінал, переклад, внутрішнє буття тексту, авторська інтенція.*

Художній текст (чи то оригінал, чи то переклад) сприймається читачем насамперед як вербальна репродукція образного світосприймання особи, яка ідентифікується як автор. Однак рецептивні ситуації, що виникають при входженні читача у формально-змістові площини тексту-оригіналу й тексту-перекладу мають різну природу, зумовлену первинністю (у першому випадку) і вторинністю (у другому) комунікативних відношень «текст – адресат».

Ця розбіжність виникає при сприйманні того самого тексту носіями різних мов. Читач тексту-перекладу, не володіючи вихідною мовою, цілком покладається на компетенцію (мовну й позамовну) перекладача, який, будучи посередником у заданій ситуації «текст – адресат», не тільки ретранслює «комунікативний намір» і відтворює «комунікативну ефективність» тексту [6, с. 27], але й формує в читача уявлення про індивідуальний стиль митця, його естетичні смаки, манеру художнього слововживання, буттєві цінності. Тобто, в ідеалі переклад, репрезентуючи світогляд і мовну особистість автора, «повинен передавати не тільки *те*, що виражене оригіналом, але й *так*, як це виражене в ньому» [3, с. 7]. Саме тоді можемо говорити про факт довіри читача перекладачеві.

Інша річ, коли переклад здійснюється в умовах білінгвізму, представленого координативною двомовною системою (абсолютний білінгвізм). Усі учасники такої мовної ситуації (автор, перекладач, читач) можуть бути носіями споріднених культур, мати спільні знання, уявлення, інтерпретаційні ресурси (йдеться про спорідненість концептуально-мовних картин). У такому разі читач адекватно усвідомлює й відповідним чином сприймає текст-оригінал і текст-переклад. Вільно орієнтуючись в обох мовах, реципієнт тексту-оригіналу й відповідного тексту-перекладу здатний також вільно орієнтуватися в представленій предметній ситуації (на рівні реалій - денотативний аспект), понятєвій сфері (сигніфікативний аспект), а також у найтонших смислових, емотивно-оцінних, експресивних нюансах (конотативний аспект). До того ж, читач може володіти певними фоновими, культурними знаннями щодо особистості автора, його біографії, епохи. Усе це дає змогу читачеві виявити адекватність чи неадекватність перекладу й оцінити працю перекладача, його професійні компетенції.

Особливої складності набувають проблемні ситуації перекладу поетичних текстів. Адже відомо, що відтворювати засобами іншої мови поетичний контекст набагато складніше, ніж прозовий; завдяки ритміко-мелодійній організації, римі, розмірові, металогічному наративу створюється оригінальна художня конструкція, важливим законом життєздатності й функціонування якої є гармонія зовнішнього (вербального; план вираження) й внутрішнього (сенсового; план змісту) рівнів. У процесі перекладу